

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД

АНТИПОВА Олена Ігорівна - ад'юнкт кафедри кримінального процесу Донецького юридичного інституту МВС України

УДК 343.985.2

Стаття посвячена особливостям проведения допроса при расследовании дорожно-транспортных происшествий. На основании анализа следственной и судебной практики раскрыты особенности допроса водителей, причастных к совершению дорожно-транспортных происшествий, потерпевших и свидетелей. Предложен ряд практических рекомендаций по оптимизации процесса проведения допроса для достижения наибольшей эффективности.

Ключові слова: допит, тактика, свідок, потерпілий, водій, дорожньо-транспортна пригода.

Актуальність дослідження

Низькі показники рівня розкриття та розслідування дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП) зумовлюють необхідність пошуку шляхів підвищення ефективності в діяльності правоохоронних органів. Проблема підвищення ефективності досудового слідства – це, перш за все, проблема забезпечення ефективності проведення слідчих (розшукових) дій, як процесуального засобу збору, оцінки та використання доказів.

Найпоширенішою слідчою (розшуковою) дією, яка проводиться на початковому етапі розслідування ДТП є допит, під час якого слідчий не тільки отримує дані про подію кримінального правопорушення та пов'язані з ним обставини, але й використовує результати допиту для встановлення фактів, раніше йому невідомих,

перевіряє та оцінює їх, висуває нові версії [1, с. 5]¹.

Результати допиту учасників ДТП дадуть можливість якісно провести слідчий експеримент за фактом ДТП та швидко призначити та провести спеціальні автотехнічні дослідження. Після здійснення останніх органи досудового розслідування можуть на законних підставах повідомляти про підозру та складати обвинувачення, яке направляється до суду через прокурора. Тому, безсумнівно, вкрай актуальним є дослідження питань, що стосуються особливостей проведення допиту при розслідуванні ДТП.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Вагомий внесок у розробку наукових положень стосовно процесуального порядку, тактичних, психологічних, етичних особливостей підготовки, проведення допиту та оцінки його результатів зробили такі вчені, як А. Г. Алексєєв, Р. Ю. Ачмиз, Ю. П. Аленін, О. Я. Баєв, В. П. Бахін, О. О. Бібіков, М. Г. Богатирьов, О. М. Васильєв, В. К. Весельський, А. Ф. Волобуєв, Б. В. Давидов, Є. П. Іщенко, Н. С. Карпов, О. Д. Кім, В. О. Коновалова, В. В. Лисенко, М. І. Порубов, М. В. Салтевський, Е. Т. Сідоров, С. М. Стахівський, В. В. Тіщенко, М. В. Чих, В. Ю. Шепітько та ін. Деякі про-

¹ Під час аналізу і використання літератури нами використовується термінологія чинного кримінального процесуального законодавства.

блеми тактики проведення допиту при розслідуванні ДТП у своїх працях досліджували В. І. Дячук, П. П. Луцюк, П. С. Луцюк, О. Д. Коленко, С. Е. Петров, О. С. Ховпун, М. Н. Климчук та ін. Однак, незважаючи на вагомий внесок науковців, питання проведення допитів учасників ДТП усе ж висвітлено досить поверхово, порівняно з потребами практики, тому дана проблема не може вважатися достатньо дослідженою.

З огляду на викладене, **метою статті** є дослідження особливостей проведення допиту при розслідуванні ДТП. Задля досягнення зазначеної мети необхідно виконати такі **завдання**: 1) дослідження особливостей проведення допиту водіїв, потерпілих та свідків при розслідуванні ДТП; 2) формування на цій основі рекомендацій, спрямованих на підвищення рівня розкриття та розслідування зазначеного виду кримінальних правопорушень.

Виклад основного матеріалу дослідження

Проведене нами дослідження показує, що під час розслідування кримінальних проваджень за фактами ДТП найчастіше допитуються: водій транспортного засобу, причетний до скоєння ДТП; потерпілий; свідки. Розглянемо більш детально деякі особливості проведення допиту зазначених осіб.

Важливим джерелом інформації щодо обставин ДТП на початковому етапі розслідування є показання водія транспортного засобу, причетного до скоєння ДТП, який нерідко володіє значним обсягом інформації, що дозволяє дослідити механізм цього кримінального правопорушення в повному обсязі.

Аналіз юридичної літератури, узагальнення матеріалів слідчої та судової практики, проведене анкетування працівників правоохоронних органів дозволяють виокремити низку особливостей, які слід враховувати під час проведення допиту зазначеної категорії осіб:

– оскільки водій транспортного засобу, причетного до скоєння ДТП, може виявитися невинуватим у вчиненні цьо-

го кримінального правопорушення, його первинний допит необхідно проводити за правилами допиту свідка, не обмежуючи його право на захист, тобто з можливістю надання захисника з моменту першого допиту. Така досить спірна з позиції кримінальної процесуальної теорії рекомендація має неабияке тактичне значення, зокрема: по-перше, це сприятиме об'єктивному висвітленню водієм обставин скоєння ДТП, оскільки він не буде обтяжений «тягарем відповідальності», викликаним підозрою в його винності; по-друге, дозволить встановити психологічний контакт з допитуваним і знизити напруженість обстановки при проведенні допиту; по-третє, попередження водія за давання завідомо неправдивих показань спонукатиме його до надання повних і достовірних свідчень про обставини події;

– тактика допиту водія залежить від виду ДТП, від конфліктної або безконфліктної ситуації, яка складається перед допитом, від місця проведення допиту та фізичного стану водія (кабінет слідчого або місце події, лікувальний заклад, реактивний стан допитуваного тощо);

– доцільно допитувати водіїв за такими групами запитань про: особливості транспортного засобу; дорожню обстановку; аварійну ситуацію скоєння події; дії після скоєння події [2, с. 13];

– зазвичай показання водіїв містять багато недомовленості, неточностей і навіть вимислу, оскільки вони є зацікавленими у розслідуванні кримінального провадження, а тому найчастіше дають показання у найбільш вигідному для себе ракурсі з метою уникнення чи пом'якшення відповідальності (занижують обрану швидкість руху, викривляють поведінку потерпілого тощо). Це вказує на необхідність більш ретельної перевірки та оцінки їх показань відносно: швидкості руху транспортного засобу; довжини та напрямку шляху, який проїхав транспортний засіб; відстані, на котрій з'явилася перешкода на проїжджій частині; повноти виконання учасниками дорожнього руху застережних заходів;

– вивчаючи особу водія, причетного до скоєння ДТП, слід враховувати, що в

переважній більшості випадків ці злочини скоєно з необережності, тому у водіїв відсутня стійка антисоціальна спрямованість особистості, притаманна «професійним» злочинцям. Це призводить до того, що значна частина водіїв, які причетні до скоєння ДТП, після первинного допиту надає об'єктивні свідчення щодо механізму ДТП, не відмовляється від них у процесі досудового слідства, допомагає встановити реальну картину події;

– під час допиту водія тактично правильним є використання схеми місця ДТП, яка дозволяє йому під час надання показань краще орієнтуватися у поставлених запитаннях. На схемі водієві пропонується вказати місце розташування свого транспортного засобу в різних фазах розвитку події, положення інших транспортних засобів, потерпілого тощо. Цим способом здійснюється безпосередня перевірка достовірності показань допитуваного, оскільки можна відразу зіставляти одержувані показання зі схемою реальної обстановки місця події;

– при виникненні необхідності проведення додаткового чи повторного допиту водія доцільне його проведення на місці події;

– з метою подолання протидії розслідуванню слід активно використовувати технічні засоби – аудіо- та відеозапис, які дозволяють фіксувати невербальні прояви та зміни стану допитуваних, а також сприяють наданню ними правдивих показань, викликають небажання змінювати або відмовлятися від них у подальшому.

Допит потерпілого у провадження по ДТП найчастіше здійснюється після його доставляння у медичний заклад та проводиться з дозволу і в присутності лікаря.

Під час допиту зазначеної категорії осіб слід враховувати такі особливості:

– допит потерпілих треба проводити з урахуванням їх фізичного або психічного стану, за можливості невідкладно, оскільки окремі деталі події можуть зникнути з пам'яті або трансформуватися від впливу на них зацікавлених осіб (водія, його родичів та ін.) [3, с. 648];

– у випадку отримання потерпілим черепно-мозкової травми часто розвива-

ється ретроградна амнезія, внаслідок якої потерпілий не в змозі пригадати і викласти суттєві деталі події [4, с. 104]. Такий стан потерпілого може продовжуватися тривалий період часу;

– під час отримання та перевірки свідчень слід пам'ятати, що потерпілий також є зацікавленою особою, а тому в більшості випадків він схильний стверджувати, що винним у ДТП є водій транспортного засобу, нерідко навмисно спотворює деякі дані про подію (наприклад, для зняття з себе відповідальності за подію). Вони часто завищують швидкість транспортного засобу, заявляють, що водій був у стані алкогольного сп'яніння або що транспортний засіб рухався на червоний сигнал світлофора тощо. Нерідкими є випадки, коли потерпілий сумлінно помиляється і дає свідчення, що не відповідні дійсності. У даному випадку слідчому треба максимально деталізувати показання потерпілого та провести спільний розрахунок часу розвитку ДТП. Цей тактичний прийом дозволяє допитуваному з критичної позиції сприйняти свої свідчення і переконатися, наприклад, у тому, що водій не мав технічної можливості уникнути наїзду [5, с. 101];

– з метою активізації забутого у пам'яті потерпілого слід використовувати такі тактичні прийоми: постановка серії запитань, які активізують асоціативні зв'язки; використання в ході допиту матеріалів кримінального провадження (протоколу огляду місця події, схеми до нього, фотознімків); демонстрація під час допиту відеозапису, отриманого під час огляду місця події; пред'явлення різних предметів;

– предмет допиту потерпілого формується в залежності від слідчої ситуації, яка складається на момент проведення допиту: потерпілий – водій одного з автомобілів, причетних до ДТП; потерпілий – пішохід; потерпілий – пасажир автомобіля, залученого до ДТП.

Допит свідків. При розслідуванні ДТП виникає необхідність допитувати в якості свідків різних осіб. Ми поділяємо позицію П. М. Зуєва, який класифікує свідків під час розслідування ДТП на три групи, оскільки така класифікація полегшує обрання слід-

чим тактичних прийомів при спілкуванні з допитуваними в умовах дефіциту часу.

Свідки першої групи зберігають «нейтральне» ставлення і до водія, і до потерпілого. В основі такої позиції лежить упевненість в тому, що компетентні посадові особи самі правильно оцінять ситуацію й приймуть справедливе рішення. Такі свідки охоче дають показання і відповідають на уточнюючі запитання.

Свідки другої групи перебільшують роль і значення дій водія із запобігання шкідливих наслідків, вважаючи виникнення ДТП результатом протиправних дій потерпілого, підкреслюючи своєчасність прийнятих водієм заходів, вони часто зазначають про такі деталі ДТП, про які не могли знати. Нерідко джерелом їх обізнаності є розповідь водія про обставини того, що сталося.

Свідки третьої групи пов'язують причину ДТП тільки з діями водія. вони зайво докладно пояснюють обережність і обачність потерпілого, драматизуючи деякі обставини. Такі ситуації особливо характерні при наїзді на пішоходів [6, с. 32-33].

З урахуванням наведеної інформації особливостями допиту свідків під час розслідування ДТП є такі:

- візуальна інформація механізму ДТП, яка сприймається допитуваним, нерідко спотворюється через об'єктивні та суб'єктивні причини;

- з числа свідків важливо виділити свідків-очевидців, які безпосередньо спостерігали за розвитком подій, таких свідків-очевидців з більшою вірогідністю можна виявити в зоні події. Під час їх допиту слід враховувати швидкоплинність події, несподіваність і короткочасність сприйняття цієї події, що тягне за собою неповне усвідомлення її деталей, а тому свідок-очевидець рідко може відтворити всю картину пригоди, частіше він може відтворити лише окремі моменти. Важливо виявити всіх свідків-очевидців, оскільки сукупність їх показань дозволить найбільш повно відтворити всю картину розвитку події та ролі її учасників;

- з метою уточнення місця знаходження свідка на вулиці, доцільно запро-

понувати йому намалювати схему події і вказати на ній, де він перебував у момент події і в який бік дивився [7, с. 18]. Це дозволить слідчому перевірити і оцінити правильність його показань;

- якщо ж водій на транспортному засобі з місця події зник, то, допитуючи свідків-очевидців, потрібно встановити прикмети даного транспортного засобу (тип, модель, колір, номерний знак і т. д.) і прикмети осіб, які їхали в цьому транспортному засобі;

- у випадку значного розриву у часі між сприйняттям свідком події ДТП та його допитом видається доцільним проводити такий допит на місці скоєння ДТП. Окрім того, допит на місці ДТП доцільно також проводити при значних розходженнях між показаннями водія та свідків-очевидців [8, с. 21].

Висновки

Підводячи підсумок, можемо зазначити, що при проведенні допиту у провадженнях даної категорії слід враховувати специфіку механізму ДТП. Ефективність проведення допиту потребує від слідчого високої професійної підготовки. Вважаємо, що запропоновані нами рекомендації сприятимуть оптимізації слідчої діяльності, конкретизації процесу розслідування, а також активізації наукового пошуку з даного, безумовно актуального напрямку дослідження.

Проведеним дослідженням вказана тематика не вичерпується. У ході подальших наукових розвідок доцільно визначити наступні напрями наукового пошуку: 1) дослідження особливостей проведення огляду місця ДТП; 2) дослідження винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення, що пов'язане з ДТП; 3) аналіз проблемних питань щодо участі захисника під час розслідування ДТП.

Література

1. Коновалова В. Е. Допрос: тактика и психология / В. Е. Коновалова. – Харьков: Консум, 1999. – 157 с.

2. Бибииков А. А. Противодействие расследованию преступлений, связанных с нарушением правил дорожного движения

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена особливостям проведення допиту при розслідуванні дорожньо-транспортних пригод. На підставі аналізу слідчої та судової практики розкрито особливості допиту водіїв, причетних до вчинення дорожньо-транспортних пригод, потерпілих та свідків. Запропоновано низку практичних рекомендацій з оптимізації процесу проведення допиту для досягнення найбільшої ефективності.

и эксплуатации транспортных средств, и криминалистические методы его преодоления: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: специальность 12.00.09 / А. А. Бибигов – Ростов-на-Дону, 2005. – 25 с.

3. Яблоков Н. П. Криминалистика / Н. П. Яблоков. – М., 1995. – 718 с.

4. Алексеев Н. С. Автотранспортные происшествия и их расследование / Н. С. Алексеев, И. Х. Максудов. – М., 1962. – 240 с.

5. Зотов Б. Л. Расследование и предупреждение автотранспортных происше-

SUMMARY

The article is devoted to the peculiarities of the interview in the investigation of traffic accidents. Based on analysis of the investigative and judicial practices disclosed particularly questioning the drivers involved in the commission of accidents, victims and witnesses. A number of practical recommendations to optimize the process of interrogation in order to achieve maximum efficiency.

ствий / Б. Л. Зотов. – М.: Юрид. лит., 1972. – 190 с.

6. Зуев П. М. Методика расследования дорожно-транспортных происшествий: учеб. пособие / П. М. Зуев. – М., 1990. – 56 с.

7. Жарский В. Е. Расследование дорожно-транспортных происшествий / В. Е. Жарский. – М.: Высшая школа МООП СССР, НИО и РИО, 1968. – 39 с.

8. Боровский Б. Е. Особенности расследования наездов транспортных средств на людей / Б. Е. Боровский. – Ленинград, 1980. – 85 с.